

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti

FAN

YERDAN FOYDALANISH EKOLOGIYASI

MAVZU
05

**Yerdan foydalanishda ekologik
xavfsizlik**

MUQUMOV ABDUG'ANI
MURATOVICH

YERDAN FOYDALANISH
KAFEDRASI

REJA:

1. Ekologik xavfsizlik tushunchasi.
2. Ekologik xavfsizlikni ta'minlashning asosiy talablari.
3. Ekologik xavfsizlik tizimi.
4. Xozirgi bosqichda yer resurslaridan foydalanish ekologiyasining asosiy muammolari.

EKOLOGIK XAVFSIZLIK TIZIMI

O'zbekiston Respublikasida ekologik xavfsizlikni ta'minlash strategiyasi ekologiya soxasidagi shaxs, jamiyat va davlatning O'zbekiston Respublikasining milliy xavfsizlik Konsepsiyasi va Konstitutsiyasida belgilangan hayotiy zarur manfaatlaridan kelib chiqadi. Shaxsning hayotiy zarur manfaatlariga: - insonning hayot faoliyati uchun optimal ekologik sharoitlarni ta'minlash, aholi salomatligini ximoya qilish kiradi; Jamiyatning hayotiy zarur manfaatlariga: - barqaror ekologik vaziyatni qaror toptirish, aholi salomatligini ta'minlash, sog'lom avlodni shakllantirish kiradi; Jamiyatning hayotiy zarur manfaatlariga: - barqaror rivojlantirish, regionda ekologik vaziyatning barqarorligi, sog'lom turmush tarzini shakllantirish; - iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlarida ilmiy-texnik rivojlantirishning yuqori darajasini ta'minlash; - milliy xavfsizlikning samarali tizimini yaratish, O'zbekistonning kollektiv xavfsizlik va hamkorlikning regional va global tizimlari tarkibiga tabiiy qo'shilishini ta'minlash kiradi. Har bir alohida mamlakatda ekologik xavfsizlikni ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari mavjuddir.

EKOLOGIK XAVFSIZLIK TIZIMI

Tabiiy muhit - hayot va insoniyat makonidir. Tabiat nihoyatda mukammal bo'lib, uning bir mahsuli ikkinchisiga ozuqa hisoblanadi va ko'payishga imkon beradi. Texnika taraqqiyoti tabiiy boyliklardan foydalanishni va tabiiy muhitni zaharlovchi moddalar bilan ifloslanishi me'yoridan oshirib yubordi. Natijada tabiiy muvozanat buzilmoqda. Havо, suv va tuprog'i o'zgargan, buzilgan hududlardagi o'rmonlar yo'qolib, ularning o'rnini cho'llar va sahrolar egallamoqda. Yovvoyi hayvonlar, baliqlar va qushlar qirilib bormoqda, insoniyat salomatligiga ziyon yetkazilmoqda. Shuning uchun ham tabiatni muhofazalash ishlari davrimizning siyosiy, iqtisodiy, texnik va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan muammolaridan 10 biriga aylandi. Tabiat qonunlariga e'tiborsizlik oqibatida xalq xo'jaligiga ziyon keltirilmoqda, yerning cho'kishi va surilishi, sel kabi xavfli hodisalar ko'paymoqda, ichimlik suvlarining ifloslanishi esa suv tanqisligini yuzaga keltirmoqda.

**Ekologik
xavfning
vujudga kelish
sabablari**

Tabiiy va mineral-xom ashyo boyliklaridan vahshiylarcha, ekstensiv usulda, juda katta xarajatlar va isrofgarchiliklar bilan foydalanish

Insonning tabiat imkoniyatlari va uning rivojlanish qonuniyatlarini hisobga olmay, jadal yuritilgan xo'jalik faoliyati

Urbanizatsiya jarayonlarining jadal sur'atlari bilan sodir bo'layotganligi oqibatida shaharlarning ifloslanishi

Dunyoda to'xtovsiz davom etayotgan qurollanish poygasi, atom, turli xil kimyoviy va ommaviy qirg'in qurollarini ishlab chiqarish, saqlash va sinash, qurolli mojaro va urushlar

O'zbekistonda yuzaga kelgan ekologik xavfli vaziyatlar

yerning cheklanganligi va uning sifat tarkibi pastligi bilan bog'liq xavf to'xtovsiz ortib bormoqda

suv zahiralarning, shu jumladan, yer usti va yer osti suvlarining keskin taqchilligi hamda ifloslanganligi jiddiy ekologik xavf tug'dirmoqda

Orol dengizining qurib borish xavfi keskin ekologik xavf-xatar, tahdiddirni vujudga keltirdi

Har yili respublikaning atmosfera xavosiga 4 million tonnaga yaqin zarralar qo'shilmogda: 50%-uglevodorod chiqindilari, 14%-oltingugurt qo'sh oksidi, 9%-azot oksidi, 8 % qattiq moddalar tashkil etadi va 4%ga yaqini o'ziga xos o'tkir zaharli moddalarga to'g'ri keladi

**Hududni
ekologik tanglik
darajasiga ko'ra
rayonlashtirish
mezonlari**

To'plangan ballar 400 va undan ko'p bo'lsa,
favqulodda tang

205-400 ball, **kuchli tanglik**

150-250 ball, **o'rtacha tanglik**

120-150 ball, **sust tanglik**

120 ball va undan past, **normal (tanglik
yo'q)**

HUDUDLARNING EKOLOGIK TANGLIK DARAJASIGA JOYLASHUVI

<u>Holat darajasi</u>	<u>Hududlar</u>
<u>ekologik vaziyat favqulodda tang holatda</u>	<u>Qoraqalpog'iston Respublikasi</u>
<u>kuchli tanglikda</u>	<u>Xorazm, Farg'ona va Navoiy viloyatlari</u>
<u>o'rtacha tanglikda</u>	<u>Samarqand va Buxoro viloyatlari</u>
<u>sust tanglikda</u>	<u>Surxondaryo, Toshkent, Sirdaryo va Andijon viloyatlari</u>
<u>me'yoriy sharoitda</u>	<u>Namangan, Jizzax, Qashqadaryo viloyatlari va Toshkent shahri</u>

**Respublikada
ekologik
xavfsizligini
ta'minlashda
faoliyatning
asosiy
yo'nalishlari:**

qishloq xo'jaligi, sanoat, energetika, transport va kommunal xo'jaligining ekologik xavfsiz rivojlanishi

atrof-muhit va tabiatdan foydalanish sohasidagi boshqaruvni yangi pog'onaga ko'tarish

tabiat resurslaridan oqilona va kompleks foydalanish

yashil iqtisodiyotni shakllantirish

chiqindilarni zararsizlantirish, utilizatsiya qilish va ikkilamchi resurslardan foydalanish

**Respublikada
ekologik
xavfsizligini
ta'minlashda
faoliyatning
asosiy
yo'nalishlari:**

Ekologik falokat zonasi-Orolbo'yida, shuningdek mamlakatning boshqa ekologik nomaqbul hududlarida ekologik holatni tiklash va sog'lomlashtirish bo'yicha kompleks tadbirlarni amalga oshirish

Ekologiya sohasida ilmiy-texnik salohiyatni oshirish, fan va texnika yutuqlaridan foydalanish

Ekologik xalokatlarni, ofatlar, favqulodda vaziyatlar, avariya va boshqalarning oldini olish va oqibatlarini tugatish

Ekologik muammolarni hal qilishda jahon hamjamiyati bilan hamkorlikni chuqurlatish va boshqalar

Nazorat savollari

1. “Atrof tabiiy muhit” va “ekologiya” tushunchalarining mazmuni, farqli hamda o‘xshash tomonlari nimalarda ifodalanadi?
2. Ekologik muammolarning umumiy kelib chiqish sabablari nimalardan iborat?
3. O‘zbekistondan ekologik vaziyatni tavsiflab bering?
4. O‘zbekistondagi ekologik muammolar nimalardan iborat?
5. Orol fojiasining vujudga kelib chiqish sabablari nimalardan iborat?
6. Orol bo‘yida kelgan ekologik vaziyatni tavsiflab bering?
7. O‘zbekistonda ekologik muammolarni hal qilish uchun nimalar amalga oshirilgan?
7. O‘zbekistonda ekologik vaziyatni yaxshilash, ekologik xavfsizlikni ta’minlash uchun nima qilish kerak?

Mavzuni o'zlashtirish bo'yicha tavsiya qilinadigan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar:

1. Баратов П. Табиатни муҳофаза қилиш. Т.: «Ўқитувчи», 1991, 254 б
2. Константинов В.М. Экологические основы природопользования / В.М. Константинов, Ю.Б. Челидзе. – М.: Академия, 2001. – 208с
3. S.Buriyev, D. Maxkamova, V.Sherimbetov. Ekologiya va atrof muhit muhofazasi.Т.: 2018.248 б.

Qo'shimcha adabiyotlar :

4. П. С. Султонов, Б. П . Ахмедов. Экология ва атроф-мухитни муҳофаза қилиш асослари , Ғ.Ғулом нашриёти, 2004. – 232 б.
5. А.А.Рафиқов,Экология. Узбекистон ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти.2004,-144 б.

Internet resurslari:

- 1.[http://www, Ziyonet. Uz/](http://www.Ziyonet.Uz/).
2. [http:// www, guz. Ru/](http://www.guz.Ru/)

E'TIBORINGIZ UCHUN RAXMAT!!!

Muqqumov Abdug'ani
Muratovich

“Yerdan foydalanish”
kafedrası

+ 998 945811900

a.mukumov@tiame.uz

@Abdugani Muqumov